

KRZYSZTOF HAPTAŚ – MIELEC

DZIEŁA POLSKICH AUTORÓW W BIBLIOTEKACH PARAFIALNYCH ARCHIDIAKONATU SĄDECKIEGO W KOŃCU XVI WIEKU¹

Literatura naukowa poświęcona zagadnieniom bibliotek parafialnych w Polsce w XVI-XVIII wieku obejmuje stosunkowo niewielką ilość pozycji. Wśród nich na uwagę zasługują prace pióra H. E. Wyczawskiego², K. M. Kowalskiego³, J. Kracika⁴ i J. Mandziuka⁵ traktujące zarówno o samych bibliotekach parafialnych jak i ich zbiorach książkowych.

Dla poruszanego przez nas tematu istotnymi są ustalenia H. E. Wyczawskiego. Autor w swoim artykule nie wymienia jednak wszystkich nazwisk polskich pisarzy, których dzieła znajdowały się w księgozbiorach parafialnych w diecezji krakowskiej u schyłku XVI wieku (brakuje przykładowo zarejestrowanego właśnie w archidiakonacie sądeckim Jana Mączyńskiego, choć jego praca została wymieniona, ale nie rozpoznana autorsko). Podobnie rzecz ma się z tytułami prac wyszczególnionych autorów (niepełny ich wykaz dotyczący Stanisława Hozjusza). H. E. Wyczawski w swoim opracowaniu nie podaje ponadto wszystkich

---

¹ Artykuł dotyczy książek określanych w aktach wizytacyjnych jako „libros pro docendo populo”. Nie przeanalizowaliśmy tutaj zawartości działów zawierających „libros pro officio Ecclesiastico”.

² H. E. Wyczawski, *Biblioteki parafialne w diecezji krakowskiej u schyłku XVI wieku*, „Polonia Sacra”, 6 (1953/1954) z. 2, s. 114-142, 7 (1955) z. 1, s. 27-68, z. 2, s. 159-173.

³ K. M. Kowalski, *Księgozbiory parafialne archidiakonatu pomorskiego w XVI-XVIII w. Studium z dziejów kultury intelektualnej Prus Królewskich*, Gdańsk 1993.

⁴ J. Kracik, *Biblioteki parafialne a prywatne księgozbiory duchowieństwa. Dekanat Nowa Góra w XVII – XVIII wieku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 32 (1976) s. 249-271.

⁵ J. Mandziuk, *Biblioteka przy kościele św. Jakuba w Nysie*, „Roczniki Biblioteczne” (dalej: RB), 20 (1976) z. 1-2, s. 27-78; T e n ż e, *Księgozbiór przy kościele św. Jakuba w Nysie (analiza zawartości)*, RB, 20 (1976) z. 3-4, s. 579-660; T e n ż e, *Erazmiana w bibliotece parafialnej w Nysie*, RB, 22 (1978) z. 3-4, s. 408-421.

zbiorów, w których znajdowały się konkretne druki (m. in. opuszczone są dwie biblioteki w powyższym archidiakonacie, zawierające *Postyllę* Jakuba Wujka)⁶.

Wizytacja na interesującym nas terenie, na tekstach której oparliśmy nasze badania, została przeprowadzona w latach 1595-1596⁷ przez prepozyta tarnowskiego, późniejszego biskupa kijowskiego, Krzysztofa Kazimirskiego († 1618)⁸. Wymienia ona 23 tytuły dzieł (często podawane są one w skrócie) polskich autorów podając przy nich ich imiona i nazwiska (imiona w 16 przypadkach) oraz cztery dalsze, co do których autorstwa mamy pewność, mimo że nie zostało przy nich zapisane nazwisko twórcy (Mączyński i Hozjusz). W opisie jednego tytułu nie został podany jego autor, ale zawarte w nim określenie co do języka druku, nakazuje szukać jego twórcę wśród Polaków. Kolejna praca traktująca o św. Stanisławie wyszła prawdopodobnie również spod pióra rodaka. W naszym opracowaniu uwzględniliśmy ponadto diurnał krakowski i konstytucje prowincjonalne. Ogółem w bibliotekach parafialnych archidiakonatu sądeckiego zostało spisanych 31 woluminów dzieł polskich autorów znajdujących się w 14 bibliotekach parafialnych na 36, które wymieniła na tym terenie wizytacja radziwiłowska.

Najczęściej wymienionym tytułem polskiego autora w archidiakonacie sądeckim była *Postylla* pióra wybitnego jezuita, teologa, polemisty i tłumacza Biblii, Jakuba Wujka (1541-1597)⁹. Łącznie zostało odnotowanych 9 woluminów tejsze w 8 zbiorach parafialnych (Pilzno, Lubcza, Mielec, Trzciana, Łęczyny, Polna, Mystków i Wielogłowy)¹⁰. W czterech przypadkach wizytator zarcjestrował ogólnie „*Postyllę*” Jakuba Wujka nie podając, o którą chodzi (większą czy mniejszą). Pierwsza z nich (jako jedna całość) ukazała się w Krakowie w 1584 roku w Drukarni Siebeneicherowej w dużym nakładzie ok. 1000 egzemplarzy. Natomiast *Postylla mniejsza* została wydana w jednym woluminie w poznańskiej oficynie Jana Wolraba w 1582 roku i w krakowskiej Andrzeja Piotrkowczyka w 1590 roku. Dwukrotnie wizytator odnotował drugą część *Postylli* Wujkowej, a więc niewątpliwie była to „*Postille* mniejszej część wtóra letnia” wydrukowana w roku 1580 (Poznań, Jan Wolrab). Z kolei w bibliotece parafialnej w Pilźnie znajdowały się dwa woluminy dzieła Jakuba Wujka, czyli były tutaj *Postylla* większa i mniejsza, albo dwie części mniejszej (część pierwsza „ozima” wydana została również w Poznaniu w 1579 roku przez wspomnianego powyżej Wolraba). Mało prawdopodobne, aby w pilźnieńskim zbiorze znajdowała się *Postylla* większa lub

⁶ W y c z a w s k i, *Biblioteki parafialne*, s. 60, 66.

⁷ *Acta visitationis exterioris decanatum: Pilznensis, Ropczensis, Bięcensis, Jaslensis, Mielecensis et Żmigrodensis a. D. 1595...* (AV Cap 2) i *Acta visitationis exterioris decanatum Boboviensis, Sandecensis, Novi Fori ad archidiaconatum sandecensem ... A.D.1596* (AV Cap 5). Obie wizytacje przechowywane są w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie.

⁸ W. U r b a n, *Kazimirski Krzysztof*, w: *Polski Słownik Biograficzny* (dalej: PSB), t. 12, Wrocław 1966-1967, s. 292.

⁹ *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, t. 3: *Piśmiennictwo staropolskie*, Warszawa 1965, s. 419.

¹⁰ AV Cap 2, k. 3v-4r, 11r, 31v, 63r, 122v; AV Cap 5, k. 3v, 32r, 33r.

mniejsza (wydana w całości) i jedna z części mniejszej, chociaż dokładna analiza wszystkich zbiorów, w których często nie było kompletów dzieł wielotomowych, czyni ten wariant możliwym. Ostatni wolumin autorstwa wybitnego polskiego jezuitę został zarejestrowany przez wizytującego jako *Postilla Jacobi Wujek prioris aeditionis in octavo*. Książk Kazimirski musiał pomylić się w ocenie formatu książki będącej w bibliotece mielecciej, gdyż do czasu interesującej nas wizytacji (1595) żaden z wymienionych tytułów nie został wydrukowany in octavo. Z pewnością widziana w Mielcu *Postylla* była wytłoczona w tzw. czwórce mniejszej (stąd mógł powstać błąd), a wtedy byłaby to pierwsza część *Postylli mniejszej* z 1579 roku¹¹.

W sześciu bibliotekach parafialnych (Pilzno, Łęki, Mielec, Trzciana, Polna, Krużlowa)¹² znajdowało się 7 woluminów dzieł autorstwa wybitnej postaci polskiej kontrreformacji, teologa i biskupa warmińskiego, kardynała Stanisława Hozjusza (1504-1579). Większość z nich (5) stanowiło *Confessio catholicae fidei Christiana*; w trzech przypadkach pierwszy wyraz tytułu został podany z nazwiskiem autora, a dwa razy zanotowano, iż zbiór parafialny zawiera *Confessionem catholicae fidei*, przy czym w Mielcu zapis poszerzono także o format tegoż (in folio). Praca Hozjusza prezentująca podstawowe prawdy Kościoła katolickiego wraz z ich uzasadnieniem, cieszyła się ogromną popularnością w całej Europie. Za życia autora ukazało się 30 wydań tejże, m. in. Moguncja 1557 (Franciszek Behem, in folio), Antwerpia 1559 i 1562, Wiedeń 1560 (dwukrotnie, in folio) i 1561 (in folio), Paryż 1561 i 1562, Lyon 1562 oraz Rzym 1565 (Paweł Manucjusz, in folio). Jeden raz (w księgozbiórce parafialnym w Pilźnie) zostały odnotowane *Opera* biskupa warmińskiego. Dzieło wyszło spod pras drukarskich przykładowo w roku 1562 (Paryż, czterokrotnie), 1564 (Lyon), 1571 (Antwerpia) i 1573 (Wenecja). Ostatni wolumin autorstwa Stanisława Hozjusza, znajdujący się w bibliotece parafialnej w Łękach, miał tytuł *Catholici Cuiusdam et Orthodoxi Judicium et censura, de dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia nuper sparso*. Praca wytłoczona w 1565 roku w Kolonii skierowana była m.in. przeciwko antytrynitaryzmowi braci polskich¹³.

W grupie analizowanych przez nas autorów znalazł się również polemista i homileta, kaznodzieja króla Stefana Batorego, Stanisław Sokołowski (1537-1593).¹⁴ W przytoczonym tutaj materiale źródłowym została wymieniona jego praca pt. *Justus Joseph* znajdująca się w księgozbiórach parafialnych w Pilźnie

¹¹ *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 1: *Małopolska*, cz. 1: *wiek XV-XVI*, red. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1983, s. 193. K. E. Streicher, *Bibliografia Polska*, cz. III, t. 22, Kraków 1939, s. 392-393, 394-396.

¹² AV Cap 2, k. 3v-4r, 7v, 31 v, 63r; AV Cap 5, k. 3v, 6r.

¹³ J. Misurk, *Hozjusz Stanisław*, w: *Encyklopedia Katolicka* (dalej: EK), t. 6, Lublin 1993, kol. 1257, 1258; W. Urban, *Hozjusz Stanisław*, PSB, t. 10, s. 43. E. Streicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 7, s. 278, 279-281, 287-289.

¹⁴ L. Grzebień, *Sokołowski Stanisław*, PSB, t. 40, s. 183.

i Bobowej¹⁵. Dziełko wydrukowane w 1586 roku w Krakowie w drukarni Łazarzowej, zawierające pięć medytacji o Męce Pańskiej oraz *Epinicion* dotyczący Zmartwychwstania Pańskiego, skierowane było przeciwko arianom.¹⁶

Kolejne dwa woluminy znajdujące się w bibliotekach parafialnych archidjako­natu sądeckiego (Pilzno, Trzciana)¹⁷ wyszły spod pióra wybitnego jezuita, polemisty religijnego, hagiografa i nadwornego kaznodziei króla Zygmunta III Wazy, Piotra Skargi (1536-1612)¹⁸. W obydwu przypadkach zostały wymienione *Żywoty świętych*, najslynniejsza praca Skargi, która jeszcze za jego życia została wytloczona osiem razy (każde wydanie poszerzane i aktualizowane). Prezentując m.in. sylwetki 14 polskich świętych i błogosławionych (ogółem 400), odpowiadała ona zapotrzebowaniu ze strony czytelników, bez względu na stan i wiek, którzy znajdowali w niej odpowiednie wzorce moralne i kodeks postępowania oparty na ideałach katolicyzmu potrydenckiego. W interesującym nas okresie dzieło zostało wydane w 1579 roku w Wilnie w drukarni Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, który na jego druk przeznaczył 1.000 zł oraz dwukrotnie w Krakowie w oficynie Andrzeja Piotrkowczyka (1585, 1592)¹⁹.

Twórczość Marcina Białobrzeskiego († 1586), pisarza religijnego, opata mogińskiego, wreszcie biskupa kamienieckiego²⁰, reprezentowały również dwie prace. W księgozbiornie parafialnym w Łękach wizytator zarejestrował dzieło pt. *Orthodoxa Confessio de uno Deo*, zawierające do wykorzystania w pracy duszpasterskiej argumenty służące do walki z antytrynitarzami i schizmatykami. Zostało ono wydane w 1577 roku w Krakowie w oficynie Andrzeja Piotrkowczyka. Z kolei w zbiorze w Zgłobniu znajdowała się *Postilla orthodoxa* wytloczona w 1581 roku w Krakowie w drukarni Łazarzowej²¹.

Pozostałe woluminy stanowiły prace autorów, którzy zostali wymienieni w sporządzonych spisach książek tylko raz. Przy czterech pozycjach zostało podane nazwisko autora (imię dodano w dwóch przypadkach).

W librarii parafialnej w Pilźnie²² znajdował się egzemplarz pierwszej Biblii świętej w języku polskim w interpretacji profesora teologii i kaznodziei, Jana Leopoldy (1523-1572). Dzieło zwane inaczej Biblią Leopoldy lub Szarffenbergerowską (ozdobione 284 drzeworytami), mimo że posiadało dużą ilość usterek językowych, stylistycznych i filologicznych oraz niedociągnięć typograficznych, było ogromnym przedsięwzięciem w ówczesnych czasach. Pierwszy raz zostało

¹⁵ AV Cap 2, k. 3v-4r.; AV Cap 5, k. 9r-9v.

¹⁶ E streicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 18, s. 15.

¹⁷ AV Cap 2, k. 3v-4r, 63r.

¹⁸ J. Tazbir, *Skarga Piotr*, PSB, t. 38, s. 35.

¹⁹ Tamże, s. 37; *Drukarze dawnej Polski*, s. 150. E streicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 17, s. 160-163; H. Lulewicz, *Radziwiłł Mikołaj Krzysztof*, PSB, t. 30, s. 358.

²⁰ W. Budka, *Białobrzesci Marcin*, PSB, t. 2, s. 14.

²¹ AV Cap 2, k. 7v, 65r; E streicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 2, s. 5, 6; *Drukarze dawnej Polski*, s. 149.

²² AV Cap 2, k. 3v-4r.

wydrukowane w 1561 roku w drukarni Szarfenbergerów (inne wydania – Kraków 1575 i 1577, oba w oficynie Mikołaja Szarfenbergera, przy czym drugie z nich różniło się od pierwszego tylko kartą tytułową i dedykacjami), a tym samym, co najważniejsze, uprzedziło wydanie różnowierczej *Biblii Radziwillowskiej* z 1563 roku²³.

W zbiorze powyższej biblioteki parafialnej odnotowany został ponadto egzemplarz kroniki autorstwa pisarza kontrreformacyjnego, dyplomaty i historyka, biskupa warmińskiego Marcina Kromera (1512-1589). Z pewnością było to *De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX*, słynne w całej Europie dzieło historyczne głoszące chwałę i wielkość państwa polskiego w przeszłości. Pierwsze wydanie tegoż wyszło spod bazylijskich pras drukarskich Jana Oporyna w 1555 roku (w Polsce praca Kromera początkowo została przyjęta wrogo ze względu na prezentowane w niej poglądy autora, który chwalił rządy oligarchii i z rezerwą odnosił się wobec dążeń szlachty). Kolejne w interesującym nas okresie ukazały się również poza granicami Polski w roku 1558 i 1568 (oba w Bazylei), 1582 (samowolne, przerobione i zmienione wydanie J. Pistoriusza) oraz 1589 (Kolonia)²⁴.

W księgozbiorze parafialnym w Trzcianie (dekanat ropczycki)²⁵ wizytator odnotował zaś *Lexicon latino polonicum*. Przy tytule dzieła nie został podany autor, ale z pewnością był nim Jan Mączyński (1516-1587), znakomity polski lingwista i leksykograf oraz działacz polityczny i reformacyjny. Dzieło wydrukowane w 1563 roku w Królewcu w oficynie Jana Daubmana, było pierwszym całkowitym słownikiem łacińsko-polskim, najlepszą tego typu pracą do czasu wydania słownika Grzegorza Knapskiego²⁶.

Kolejne dzieło polskiego autora znajdowało się w bibliotece parafialnej w Ciężkowicach²⁷. Wśród trzech druków tutaj odnotowanych, była druga część nie wymienionej z tytułu pracy piętnastowiecznego kanonisty i kaznodziei, Mikołaja z Błonia. Prawdopodobnie w ten sposób wizytator zarejestrował „Sermones de sanctis”, które zostały wydrukowane w 1495 i 1498 roku w Strasburgu²⁸.

W księgozbiorze parafialnym w Łęzinach (dekanat jasielski)²⁹ zostało z kolei

²³ L. Hajdukiewicz, *Leopolita Jan „młodszy”*, PSB, t. 17, s. 74,75; W. Szelińska, *Leopolici w polskiej kulturze naukowej XV-XVI wieku*, w: *Ojczyzna bliższa i dalsza. Studia historyczne ofiarowane Feliksowi Kirykowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. J. Chrobaczyński, A. Jureczko, M. Śliwa, Kraków 1993, s. 552; A. Witkowska, *Biblia*, EK, t. 2, kol. 411; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 2, s. 13-15; *Drukarze dawnej Polski*, s. 269.

²⁴ H. Barycz, *Kromer Marcin*, PSB, t. 15, s. 319, 323; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 9, s. 280, 281-282.

²⁵ AV Cap 2, k. 63r.

²⁶ H. Barycz, *Mączyński Jan*, PSB, t. 20, s. 336; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 11, s. 20.

²⁷ AV Cap 2, k. 101v.

²⁸ M. Zwiernan, *Mikołaj z Błonia*, PSB, t. 21, s. 102. Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 2, s. 170.

²⁹ AV Cap 2, k. 122v.

odnotowane dzieło *Opisanie i wykład Mszy świętej...* autorstwa teologa Jana Herbesta (ok. 1540-1601). Druk opuścił prasy drukarskie w 1566 roku w Krakowie³⁰.

Biblioteka parafialna w Polnej posiadała w swym zasobie katechizm polski zawierający uchwały Soboru Trydenckiego³¹. W opisie nie został podany autor pozycji, ale bardzo prawdopodobne, iż było tutaj dzieło polemisty religijnego i pisarza politycznego, Walentego Kuczborskiego (1525-1572). *Katechizm albo nauka wiary i pobożności krześcijańskiej...* ozdobiony wieloma drzeworytami został wydrukowany w 1568 roku w Krakowie w drukarni Mikołaja Szarfenbergera³².

Z kolei w księgozbiornym parafialnym w Nowym Żmigrodzie znalazła się praca pt. *Vita sancti Stanisłai*³³. Tytuł wskazywałby, iż prawdopodobnie wyszła ona spod pióra polskiego autora³⁴. Możliwe, że w ten sposób zostało odnotowane dzieło Jana Długosza (1415-1480), wybitnego polskiego historyka. Druk opuścił prasy drukarskie w 1543 roku w Krakowie³⁵.

Ostatnie dwa dzieła, o których chcemy jeszcze wspomnieć, znajdowały się w bibliotekach parafialnych w Trzcianie i Krużłowej³⁶. W pierwszej z nich wizytator zarejestrował istnienie diurnału krakowskiego czyli modlitewnika zawierającego teksty godzin kanonicznych, będącego wyciągiem z brewiarza. W diecezji krakowskiej ukazał się on w roku 1494, 1514, 1516 i 1517³⁷. Z kolei w zbiorze w Krużłowej spisano *Constitutiones provinciales* czyli ustawy synodalne prawdopodobnie prowincji gnieźnieńskiej, jako że do niej należała diecezja krakowska. Pod tym zapisem ukryte więc byłyby *Constitutiones Synodorum, metropolitanae ecclesiae Gnesnensis, provincialium* będące zbiorem statutów synodalnych gnieźnieńskiej prowincji do 1578 roku. Pozycję nie uchodzącą za urzędową (pod względem prawnym była ona prywatnym zbiorem bez odpowiedniej aprobaty prymasa Jakuba Uchańskiego) wydał w Krakowie w 1579 roku Andrzej Piotrkowczyk, który z pewnością na ten druk otrzymał specjalne zlecenie od

³⁰ J. Warmiński, *Herbest Jan*, EK, t. 6, kol. 741; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 7, s. 125.

³¹ AV Cap 5, k. 3v.

³² J. Taźbir, *Kuczborski Walenty*, PSB, t. 16, s. 73; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 9, s. 358.

³³ AV Cap 2, k. 134v.

³⁴ W bibliotece parafialnej w Trzcianie zarejestrowano jeszcze jedno dzieło, którego autorem mógł być Polak. Odnotowano tutaj istnienie *vocabularium ordinem missae* bez podania jego twórcy. Bardzo ostrożnie możemy przypuszczać, iż znajdował się tutaj przerobiony i uzupełniony przez Stanisława Zaborowskiego druk *Ordo misse secundario diligentissime correctus cum notabilibus et glossis sacri canonis noviter additis* (H. E. Wyczawski w swoim artykule wymienia siedem prac o tym tytule przypuszczając, że kilka z nich mogło być autorstwa Zaborowskiego). Dzieło ukazało się w roku 1512 (Kraków) i 1529 (Kraków, zmieniony tytuł). Wycza w s k i, *Biblioteki parafialne*, s. 46-47; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 12, s. 413-414.

³⁵ U. Borkowska, *Długosz Jan*, EK, t. 3, kol. 1356; Estreicher, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 11, s. 191.

³⁶ AV Cap 2, k. 63r; AV Cap 5, k. 6r.

³⁷ W. Danielski, *Diurnal*, EK, t. 3, kol. 1348.

autora. Niewykluczone jednak, iż w księgozbiorze znajdowały się *Constitutiones et decreta condita in provinciali synodo Gnesnensi* zawierające ustawy synodu prowincjonalnego w Piotrkowie, wydrukowane w Pradze w 1590 roku w oficynie Jana Othomara. Oba tytuły wydał arcybiskup gnieźnieński, prymas Stanisław Karnkowski (1520-1603)³⁸.

Przedstawione powyżej prace polskich autorów stanowiły niewielką część wśród książek zarejestrowanych przez wizytację radziwiłłowską w bibliotekach parafialnych archidiaconatu sądeckiego. W grupie tej znalazły się jednak tytuły niezwykle popularne, wydanie których było wielkim wydarzeniem, zarówno w Polsce jak i w Europie. Dzieła Hozjusza, Skargi czy Kromera, wielokrotnie wydawane przez znane oficyny drukarskie polskie i zagraniczne (m.in. w Krakowie, Moguncji, Rzymie i Bazylei), były rozchwytywane wśród dużej rzeszy czytelników. Stąd owa popularność w połączeniu z odpowiednimi nakazami co do posiadanych tytułów, przełożyła się na zawartość zbiorów parafialnych, w których jak widać z przytoczonego materiału źródłowego, zdecydowaną większość stanowiła literatura religijna. Sytuacja taka wydaje się być jednak w pełni zrozumiałą, gdyż pozycje znajdujące się w bibliotekach parafialnych jak i w prywatnych księgozbiorach duchowieństwa miały służyć pomocą w postudze kapłańskiej.

³⁸ K. Ś m i g i e l, *Karnkowski Stanisław*, EK, t. 8, kol. 855; E s t r e i c h e r, *Bibliografia polska*, cz. 3, t. 3, s. 380; M. J u d a, *Przywileje drukarskie w Polsce*, Lublin 1992, s. 52-53.

DIE WERKE POLNISCHER AUTOREN IN DEN PFARRBIBLIOTHEKEN DES ARCHIDIAKONATS SĄCZ AM ENDE DES 16. JAHRHUNDERTS

Zusammenfassung

Die Pfarrbibliotheken des Archidiakonats Sącz (Sandez) enthielten Ende des 16. Jahrhunderts eine große Anzahl von Büchern, unter denen sich auch die Werke polnischer Autoren befanden. Insgesamt wurden nach der Analyse der in den Visitationen von Bischof Radziwiłł aufgeführten Pfarrbestände auf diesem Gebiet 31 Volumina solcher vorwiegend der religiösen Thematik gewidmeten Bücher unterschieden. Sie stammten aus der Feder so hervorragender Schriftsteller wie u.a. Wujek, Hosius, Skarga, Kromer und Długosz und dienten der Unterstützung des Pfarrklerus bei seiner priesterlichen Tätigkeit.

Aus dem Polnischen übersetzt von Herbert Ulrich